

УДК 101. 37

К 64

Валентина КОНОВАЛЬЧУК

ОНТОЛОГІЧНИЙ СЕНС КОРДОЦЕНТРИЗМУ У ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена науковій рефлексії проблеми «філософії серця» у системі пізнавальної діяльності людини та розвитку її особистості. Висловлюється ідея щодо розробки освітньої парадигми, яка відображає розвиток особистості як цілісної духовно-моральної сутності, перспективного напрямку сучасної філософії освіти. Орієнтована на формально-інформативні та операційно-технічні цінності, освіта спроможна забезпечити технократичний світогляд, статус функціонера вузької спеціалізації. Альтернативою духовному руйнуванню людини є розвиток цілісного духовно-екологічного світогляду на засадах кордоцентризму. Із цією метою робиться спроба освоєння досвіду різних систем пізнання, які стосуються проблеми цілісної природи людини на основі еволюції кордогностичних ідей.

***Ключові слова:** кордоцентризм, філософія серця, людина, особистість, пізнання, розвиток.*

***Постановка проблеми.** Світові процеси та суспільні події, які хвилюють людство останнім часом, пов'язані із переоцінкою цінностей і трансформацією суспільства в напрямі гуманізації міжособистісних взаємин на основі визнання прав, свободи і гідності кожної особистості та зростаючої ролі людського фактора в історичному процесі. Науково-технічна революція спричинила порушення світового балансу, бо, з одного боку, об'єктивовані знання про світ, забезпечили масштабний прорив у галузі інформатизації,*

комунікації та глобальних мереж, з іншого – загальнопланетарного масштабу набула екологічна криза, яка є реальною загрозою виживанню людства. Інформаційні технології, безумовно, – видатне досягнення сучасності, однак їх генералізація на всі сфери життя людини надає їм статусу культового засобу до маніпулювання свідомістю людини, її зомбуванні. Розуміння світу на засадах Ньютонівсько-Картезіанської парадигми призвело до загострення антагонізму між розщепленою сутністю єдиного світу. Процеси глобалізації та уніфікації у світі супроводжуються «цивілізаційними розломами» [17], разом із інтеграційними тенденціями поширюється, за висловленням І. Коганця, «всезагальна дезінтеграція» у вигляді соціального та політичного хаосу, підвищенням рівня жорстокості, агресії, руйнацій, збройних конфліктів, терористичних актів, які стають звичними явищами [7]. На ювілеї чартистської «Народної газети» 14 квітня 1856 К. Маркс застерігав: «У наш час все ніби обтяжене своєю протилежністю ... Перемоги техніки ніби куплені ціною моральної деградації. Здається, що у міру того, як людство підкоряє собі природу, людина стає рабом інших людей або ж рабом власної підлості» [11, 4].

Сучасне життя переконливо свідчить, що будь-які науково-технічні досягнення людства тоді спрямовані на благо суспільства і природи, коли мають у своїй основі позитивний духовний стрижень, за його відсутності лише збільшується руйнівний потенціал людства. Саме в цьому аспекті проблема людського серця, не тільки в алегоричному, а й у прямому сенсі стає центральним ядром будь-якої соціальної активності. Саме серце є центром активності людини у його позитивній якості. З нарощуванням перетворювального потенціалу соціуму ця закономірність стає все більш вираженою. Обмежені можливості безсердечних діянь дають негативний ефект, який в системі соціальних відносин може виявитися і не поміченим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиція наукової рефлексії проблеми «серця» характерна для філософії та культури України. Визначаючи «кордоцентризм» вітчизняної філософії, І. Бичко звертає увагу на ментальну співзвучність української та євро-

пейської філософської традиції [2]. «Філософію серця» як парадигму українського менталітету визначають К. Дубровіна [6], Н. Сидоренко [15] та інші дослідники. «Можна по-різному ставитися до цієї філософії – сприймати її чи ні, критикувати, заперечувати, не погоджуватися, але незаперечним є те, що її не можна ігнорувати. По-перше, ця філософія увійшла до духовної культури України як своєрідний світогляд, що відображає морально-етичні цінності української нації, зв'язок і гармонійне співіснування людини з природою. По-друге, “філософія серця” є своєрідною етичною концепцією, яка представляє національну традицію українського способу мислення і менталітету» [6].

Однак належної наукової уваги та розробки «філософія серця» у системі філософії освіти не набула. Освіта є системою для розвитку особистісного потенціалу, визначення стратегічного напрямку його розгортання. Орієнтована на формально-інформативні та операційно-технічні цінності освіта спроможна забезпечити технократичний світогляд, спонукає до набуття статусу функціонера вузької спеціалізації. Сучасна філософія освіти найперше має ґрунтуватися на парадигмі, яка відображає розвиток особистості як цілісної духовно-моральної сутності.

Метою статті є наукове освоєння досвіду різних систем пізнання, які стосуються проблеми культурно-історичного шляху розвитку уявлень про цілісну природу людини на основі еволюції ідеї про роль серця у системі пізнання світу.

Результати етимологічних досліджень змісту поняття «серце» свідчить, що ще із античних часів давньогрецьке «Cor» та давньоримське слово «Corona» означали не тільки анатомічний орган, а й душу, настрій, думку погляд, розсудливість [3, 33]. Виявляючи семантичне значення цього поняття у різних мовах, П. Флоренський відзначає, що «в індоєвропейських мовах слова, які виражають поняття «серце», вказують самим коренем своїм на поняття центральності, серединності. Як російське серце, так і спільнокореневе йому: білоруське «серце», українське «серце», чеське «srdce», польське «serce sierce» і тощо, – форма зменшувальна – від іменника «сердо».

Корінь слова «сердо» утворює слова: старослав'янське «средо», давньоруське «середь», і «середь-середина», «серед-посеред» (прийменник і прислівник), російські: «среда», «середица», «середина», «середины», «средство», «посредник», «сердцевина» тощо, і всі вони висловлюють ідею перебування, або дії «всередині», «між» на противагу перебуванню «поза», «за межами» певної області. Серце, отже, позначає собою щось центральне, щось внутрішнє, щось середнє, – орган, який є серцевиною живої істоти, як за своїм місцем, так і своєю діяльністю»[18, 251]. Розбираючи грецьке слово цнотливість, автор посилається на Шеллінга і зазначає, що друга частина цього слова походить від Хпр – серце [18, 187]. Співзвучними із ним є слов'янські слова з коренем «хор» – і із значенням «хороше», «добре», «світле». Хорс – ймення бога Сонця у слов'ян перекликається із латинським «сог» – у значенні «сонце», «бог», «людина», «корона» – обрамлення подібно світла, сонця, німб (корона світла) тощо. Семантичне навантаження слів, що позначають стани людини і мають слов'янське походження, «добре», «хороше» і подібні перекликаються, найперше, станом та діяльністю серця та відображають параметри доброти, злагодженості, задоволення, гармонії.

Різноманіття підходів до визначення серця у релігії і філософії дозволяють досягнути найбільш поширену і характерну сутність цього поняття. У словнику В. Даля серце тлумачиться як символ душі, переживань, почуттів, настроїв. Це також найважливіше місце чогось, осереддя. Водночас воно позначено як грудне чрево, що приймає в себе кров з усього тіла, очищає її через легені і надсилає оновлену кров до усіх органів для їх живлення, для перетворення її на плоть. Морально серце є представником любові, волі, пристрасті, духовного начала, на противагу розуму, мозку; всяке внутрішнє відчуття позначається у серці. В. Даль посилається на те, що «народ нерідко серцем називає ложечку, підложечку, підгрудну впадину, вище шлунку, де черевний мозок, велике сплетіння нервів» [5, 174 – 175]. У такому тлумаченні серця відзначається не лише його біологічна суть, але і виділяється духовно-чуттєвий рівень його пізнання.

Традиція пізнання людини через виявлення сутності та ролі серця виявляється у релігійних вченнях. Наприклад, у християнстві серце розглядається як символ біблійного уявлення про людину, як місце зустрічі Бога і людини. У даоській традиції серце вважається духовним центром тіла [9, 83]. Серце людське – це місце, в якому кров і любов перетинаються. В ісламі, у священній книзі Коран термін «калб» (серце) позначає орган осягнення і осмислення релігійних думок, вмістилище віри і благочестя. Серце виступає як втілена в людині «Божественна таємниця», як місце, де зустрічаються трансцендентальна і матеріальна сторони єдиного божества, Абсолюту [20, 52]. Отже, серце як винятково складний і багатовимірний феномен піддавалося осмисленню у різних галузях культури і різних пізнавальних ракурсах і привертало до себе увагу в усі історичні часи. Так, в давнину чітко простежувався його зв'язок із духом, при майже повному ігноруванні його фізіологічних параметрів і закономірностей функціонування. Натомість, із XIX – XX ст. головна увага приділялася його морфологічним характеристикам, а душевно-духовні якості або заперечувалися зовсім, або ж згадувалися побіжно. Наслідки цієї традиції простежуються у сучасній освіті.

Християнська релігійна традиція у вивченні серця простежується у викладі тексту Біблії, а також праць богословів, аскетів-ісихастів, які на практиці втілювали «сердечне роблення». У текстах Біблії серцю надається важливого значення – не лише як центральному органу чуття, але й особливому органу пізнання, мислячому органу. Митр. Ієрофей (Влахос) звертає увагу на те, що «коли Святе Письмо і святі отці говорять про серце, вони мають на увазі як надприродне (духовне), так і плотське серце. Адже серце – це, з одного боку, плотський орган, з іншого – центр нашої особистості, в якому відбувається наше спілкування і єднання із Богом. У деякому сенсі ці два значення слова «серце» збігаються, але водночас між ними простежується» [13, 157]. Григорій Палама вказує на аналогічність серця і розуму: «Розум виробляє, сія сила, звана в Писанні ще й серцем» [12, 31]. Палама, описуючи характер пізнання світу і

Бога людиною, яка досягла відновлення гармонії свого внутрішнього життя, докладно роз'яснював зміни в розумовій діяльності або «троїсту дію розуму». Опис починається з визначення спрямованості розуму на зовнішні предмети, потім, у другій дії, відбувалося повернення розуму, і, нарешті, зробивши колообіг, розум у третій дії занурювався в глибини серця. Очевидно, що в цьому описі розглядалися різні стадії концентрації уваги і споглядання. На останній стадії або в останній дії відбувалося поєднання розуму із серцем, і вже з серця перетворений розум націлювався до Бога. Палама виділяє стан «розумного почуття» чи гармонізації сердечного і розумового життя людини, тобто спрямованість до Бога, що не означає відриву духовного від тілесного, розуму від почуття. Цей рух вгору, в сфери божественного є водночас зануренням у сердечну глибину. «Ми точно знаємо, що наша розумова здатність міститься у серці як в органі, – писав Григорій Палама, – і з'єднання з Богом відбувається в містичному просторі серця», бо Царство Боже, точніше, Цар Небесний всередині нас є» [12, 40]. Отже, серце визнається центром психосоматичної цілісності людини, основою процесу пізнання, розвитку людини.

Концептуальне осмислення серця розгорнуте в релігійно-філософських ученнях низкою філософів. Найперше, Г. Сковорода пов'язував серце з думкою, з самою людиною, з її душею. «Думка володарка тіла, вона є головна наша точка і середня. А тому-то вона часто й серцем називається», «... не зовнішня наша плоть, але наша думка – то головна наша людина» [16, 128]. Він зазначає, що «... пророк називає людиною серце ... Утаємничених думок наших безодня і глибоке серце все одно» [16, 129]. Він посилається на вчення Єремії про те, що «істинна людина, є серце в людині, глибоке ж серце й одному тільки Богові пізнаване не що інше є, як думок наших необмежена безодня, просто сказати – душа, тобто ревне істота» [16, 142]. Із цих думок маємо, що весь зміст психічного буття: від несвідомого до над-свідомого визначається серцем людини.

Одним із засновників концепції «філософії серця» визнають П. Юркевича, який вважав, що саме серце є зосередженням мораль-

ного життя людини, виступає вихідним пунктом всього доброго і злого в думках, словах і вчинках людини, воно є скрижалем, на якому написаний природний моральний закон. Серце є фундаментом духовного життя, в ньому має свою основу – совість людини. П. Юркевич дає кілька визначень серцю, аргументуючи його роль. «Серце є: хранитель і носій усіх тілесних сил людини; осереддя душевного і духовного життя; сідалище всіх пізнавальних дій душі; осереддя різноманітних, душевних почувань, хвилювань і пристрастей» [21, 70 – 71].

Б. Марков, аналізуючи філософські надбання П. Юркевича, зазначає, що філософ у серці «розміщує волю і бажання, вільний вчинок, любов, які здійснюються як сердечні акти. Серце – центр пізнання і розуміння: людина думає, розуміє, бачить, провіщає, судить, глаголить, вірить, чує і все інше, саме серцем. Серце є осередком різних душевних почуттів, хвилювань і пристрастей: воно радіє, засмучується, болить, відчуває сум'яття, збентеження. Серце – центр морального життя, в ньому корениться любов до бога і людей; воно є джерелом ненависті, зарозумілості, гніву, злоби, лукавства та інших вад. Таємнича робота совісті, сорому, самоосуду також здійснюється серцем. Метафора «серце» об'єднує чуттєве і раціональне, природне і культурне, чоловіче і жіноче. Серце залежить від тілесного самопочуття і, навпаки, серцевий біль загрожує здоров'ю і власному життю. Якщо «плотяне» серце шукає тілесного спокою і задоволення, то серце духовне орієнтоване на вищі цінності. При такому підході виявляється, що гармонія тілесних і духовних центрів – вищий ідеал життя» [10, 189 – 190]. Серце з'єднує всі сили тіла, в серці всі значущі системи людського організму мають свого представника, який з цього осередку піклується про їх збереження і життя. Залучаючи фізіологічну гіпотезу свого часу про з'єднання в серці різних нервових систем, П. Юркевич висловлює думку, що серце є специфічним тілом духовних процесів. Також фізичне серце людини (або точніше нервові вузли серця) є тим місцем, де душа людини таємниче дотикається до її тіла. Звідси походить поняття про «душевне серце». Найяскравіше виражена П. Юрке-

вичем думка про серце як єдність духовних актів, які об'єднують пізнання і любов, віру і переконання, пристрась і розрахунок, моральний обов'язок і добролюбність. Серце є основою життя, світогляду і діяльності. Серце – це і осередок унікальності, і індивідуальності особистості [10, 90]. Отже, обґрунтовується традиція зосереджувати саме у серці всю психічну сутність особистості, зокрема, потенціал своєрідності, що визначає особливості життєдіяльності людини.

Представник релігійної філософії Б. Вишеславцев уважає, що «... серце є центром життя взагалі – фізичного, духовного і душевного» [4, 65]. Філософ переконує, що серце є центром у всіх сенсах і означає якийсь прихований центр, приховану глибину [4, 66]. Визначаючи серце «основним органом релігійного переживання» [4, 67], вказує, що воно є органом, який встановлює інтимний зв'язок із Богом і ближніми, який називається християнською любов'ю [4, 68]. «Серце є центром не тільки свідомості, а й несвідомого, не тільки душі, а й духу, не тільки духу, а й тіла, не тільки того, що досягається розумом, але і незбагненого, одним словом, воно є абсолютним центром» [4, 71]. Філософ зазначає, що в Біблії поняття «серце» і поняття душі іноді взаємозамінюються як поняття «серця» – поняття «духу» [4, 65]. «Серце є центром любові, а любов є виразом найглибшої сутності особистості» [4, 72]. З погляду католицької теології Б. Вишеславцев розглядає серце у зв'язку з культом серця Христового. Він встановлює, що серце є взагалі емблемою кохання, а серце Христове – центром любові і центром страждання, живим центром [4, 74]. Він робить такий висновок: «Якщо серце є істинною і потаємною самістю людини (захована людина серця), що має вічне значення (Бог вклав людині вічність у серце), безсмертною, нетлінною; якщо воно є органом для сприйняття божественного Слова і дару Духа Святого і, отже, точкою дотику з Божеством, то тут, у цій граничній точці, лежить наша Богоподібність, тут ми боги і сини Всевишнього» [4, 75]. Філософ також стверджує: «Серце не є тільки і винятково органом Духа Святого – воно може зробити себе і органом сатани» [4, 77]. Б. Вишеславцев зазначає, що серце – «це

ніби вісь землі, однаково присутня в усіх глибинах – і в прихованому центрі і на периферії. За кожную подію на периферії відповідає центр, бо навколо нього все обертається [4, 77]. Серце охоплює всі явища тілесного і психічного життя, Біблія приписує йому всі функції свідомості. У такому широкому розумінні, підсумовує автор, залишається визначити серце як центр всього, приховану глибину, таємницю і «самість» речей. Стосовно людини, серце означає її істинну сутність. Вирішальним аргументом на користь символу серця є те, що воно – центр любові: люблять не розумом і не пізнанням, а серцем. «Втрата культури серця є втратою життєвої сили. Наше існування перетворюється на постійне вмирання, засихання, якийсь склероз серця ...» [4, 74]. У цих словах і засторога від того, що відбувається сьогодні та одночасно і вказівка на варіант виходу із такого становища – через освіту можливо зцілити, відновити і наповнити силою людське буття.

Та у цьому процесі надзвичайно важливо розуміти, що серце є найвільнішою із сил людського духу, що не терпить ні повелінь, ні заборон [1, 95]. Самодовільно приймаючи Бога, серце люди набує особливої сили, поєднання душевно-духовної концентрації та легкої творчої плинності почуття (натхнення). І. Ільїн вважає, що основною вадою сучасної культури та сучасної людини є «розколотість» – протиставлення розуму – Серця, розуму – почуттів [1, 381], вихід із такого стану вбачається у подоланні розколотості (душевної), у тому, щоб, відновити в правах досвід як інтуїцію, сердечне споглядання. Представлене переконання актуальне для сучасної філософії освіти, найперше у контексті розв'язання проблеми цілісного розвитку особистості та розкриття її творчого потенціалу.

Винятково цінною для нашої наукової розвідки є думка П. Флоренського стосовно спасіння людини через цнотливість: «Цнотливість за етимологічним складом вказує на цілісність, здоровість, неушкодженість, єдність і взагалі нормальний стан внутрішнього життя, нероздробленість і міцність особистості, свіжість духовних сил, духовну улаштованість внутрішньої людини ... Цнотливість – це простота, тобто органічна єдність, або, знову-таки, цілісність осо-

бистості» [18, 180]. Цнотливе життя – показник цілісної і незіпсованої людської істоти, її синкретичності і непорочності, її оптимального стану. Воно є блаженством умиротвореного і помірною серця, тобто виведеного з безмежності бажання у міру наведеного, представленого мірою приборканого, за допомогою міри упрекрасненого [18, 193].

С. Франк зазначає, що «людина за своєю природою належить двом світам – Богу і світу; у її серці є точка схрещення двох цих сил» [19, 574]. В. Лосський пише: «Серце за аскетичним переказами християнського Сходу є осередком людської істоти, коренем діяльних здатностей, інтелекту і волі, точка, з якої виходить і до якої повертається все духовне життя» [8, 154].

Висновки. При вивченні релігійно-філософських джерел очевидним постає зв'язок душевних переживань і відповідних форм творчості людської особистості. Серце визначає той «ареал» духовно-моральної свободи, який допомагає людині відчувати її межі та співвідносити можливості вибраного шляху з метою життя, законами світової гармонії, «Божественного світу». Серце виступає внутрішнім «барометром» духовності людини, який відображає її вміння розпоряджатися своєю свободою і бути вільною особистістю. Отже, серце виступає регулятором розгортання творчого потенціалу особистості, визначаючи індивідуальну стратегію життєдіяльності. На цій підставі принцип кордоцентризму набуває особливого значення у пізнавальній діяльності особистості. Кордоцентризм пов'язують з емоційністю, щирістю, чуйністю, милосердям. «Думати серцем» – очевидно, є першим кроком до відновлення цілісності буття.

Література

1. Алексеев П.В. Философы России XIX – XX столетий. Биографии, идеи, труды / П.В. Алексеев. – 2-е изд. – М. : Академический проект, 2002. – 1152 с.
2. Бичко І. Співзвучність української та європейської філософської традиції: «кордоцентричні мотиви» / І. Бичко // Київські обрії: історико-філософські нариси. – К., 1997. – С. 316 – 337.
3. Войно-Ясенецкий В.Ф., архиепископ Лука Симферопольский и крымский. О духе, душе и теле. Распространение медицинских знаний / В.Ф. Войно-Ясенецкий. – Ростов н/Д. : Товарищество, 1991. – 116 с.

4. Вышеславцев Б.П. Значение сердца в религии / Б.П. Вышеславцев // Путь. Орган русской религиозной мысли. Кн. 1. – М. : Информ-Прогресс, 1992. – 752 с.

5. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4-х т. / В. Даль. – М. : Русский язык, 1999. – Т. 4. – 688 с.

6. Дубровина К.О. «Філософія серця» в українській культурній традиції / К.О. Дубровина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_52/Dubrovina.htm

7. Коганець І. Всезагальна дезінтеграція / І. Коганець // Розбудова держави. – 1998. – № 1 – 2. – С. 75 – 85.

8. Лосский В.Н. Очерк мистического богословия Восточной церкви. Догматическое богословие / В.Н. Лосский. – М. : Республика, 1992. – 477 с.

9. Малявин В. Молния в сердце / В. Малявин. – М. : Наталис, 1997. – 367 с.

10. Марков Б.В. Философская антропология: очерки истории и теории / Б.В. Марков. – СПб. : Лань, 1997. – 381 с.

11. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс ; Государственное издательство политической литературы. – [2 изд.]. – 1958. – Т. 12. – 651 с.

12. Мистическое богословие. – К. : Изд-во Путь к истине, 1991. – 399 с.

13. Митр. Иерофей (Влахос). Православная психотерапия / Митр. Иерофей (Влахос) ; пер. с греч. А. Крюкова. – М. : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2004. – 368 с.

14. Пестов Н.Е. Душа человеческая / Н.Е. Пестов. – М. : Православное братство святого апостола Иоанна Богослова, 2003. – 190 с.

15. Сидоренко Н.В. Идея сердца у философии Г. Сковороды: аспекты тлумачення / Н.В. Сидоренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Magisterium/Ist_f/2006_23/10_sydorenko_nv.pdf.

16. Сковорода Г. Соч. : в 2 т. / Г. Сковорода. – М. : Мысль, 1973. – Т. 1. – 511 с. ; Т. 2. – 486 с.

17. Скотна Н. Особа в розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії / Н. Скотна. – Львів : Українські технології, 2005. – 384 с.

18. Флоренский П.А. Столп и утверждение истины : в 2-х т. / П.А. Флоренский. – М. : Правда, 1990. – 827 с.

19. Франк С.Л. Непостижимое: Онтологическое введение в философию религии / С.Л. Франк // Сочинения. – М. : Правда, 1990. – С. 445.

20. Этинген Л.Е. О символике сердца. Тайна сия велика / Л.Е. Этинген // Человек. – 1998. – № 5. – С. 44 – 56.

21. Юркевич П.Д. Сердце и его значение в духовной жизни человека по учению Слова Божия / П.Д. Юркевич // Философские произведения. – М. : Правда, 1990. – 669 с.

Коновальчук Валентина. Онтологический смысл кордоцентризма в философии образования. Статья посвящена научной рефлексии проблемы «философии сердца» в системе познаватель-

ной деятельности человека и развития его личности. Высказывается идея о разработке образовательной парадигмы, отражающей развитие личности как целостной духовно-нравственной сущности, как перспективного направления современной философии образования. Ориентированное на формально-информативные и операционно-технические ценности образование способно обеспечить технократический мировоззрение, статус функционера узкой специализации. Альтернативой духовного разрушения человека является развитие целостного духовно-экологического мировоззрения на основе кордоцентризма. С этой целью делается попытка освоения опыта различных систем познания, которые касаются проблемы целостной природы человека на основе эволюции кордогностичних идей.

Ключевые слова: кордоцентризм, философия сердца, человек, личность, познание, развитие.

Konovalchuk Valentyna. Ontological Sense of Cordocentrism in Philosophy of Education. The paper is devoted to the scientific reflexion of the problem of «the philosophy of the heart» within the system of person's cognitive activity and development of her personality. The idea of the educational paradigm formation is presented, reflecting personal development as an integral spiritual and moral essence, a future-oriented trend in modern philosophy of education. Education is able to provide technocratic world-view, status of focused specialization functionary, oriented on formal, informative and operation-technical values. The alternative to person's spiritual degradation is the development of holistic spiritual and ecological world outlook on the basis of cordocentrism. The attempt of mastering the experience of different learning systems is made, concerning to the problem of person's holistic nature on the basis of cordognostic ideas evolution.

Key words: cordocentrism, the philosophy of the heart, person, personality, cognition, development.